

door P. J. J. Mertens

P. J. J. Mertens (65) is oud-verbondsvoorzitter van het Nederlands Katholiek Vakverbond en oud-staatssecretaris van Sociale Zaken voor de KVP in het kabinet-Den Uyl.

Eenwording van het NKV en het NVV in de FNV

Deze fusie geen ondoordachte stap

Naar aanleiding van het bij AMBO uitgekomen boek 'Mens en Werk', van Ger Harmsen, Jos Perry en Floor van Gelder, ter gelegenheid van de fusie tussen de Industriebonden NVV en NKV, vraagt de redactie van dit maandblad of ik een bespreking ervan wil verzorgen.

Het verzoek wordt nader toegelicht als volgt: 'Daarbij zou de redactie het zeer op prijs stellen uw persoonlijke opvattingen omtrent de fusie tussen NVV en NKV te vernemen tegen de achtergrond van de sociaal-economische ontwikkeling die zich in de jaren '60 en '70 in ons land heeft voorgedaan en de ontwikkelingen in het rooms-katholieke organisatiepatroon. Er zijn er die de vraag stellen of met het opgaan van het NKV in het NVV niet grote schade is toegebracht aan de verdere ontwikkeling van de christelijk-sociale gedachte, die in het verleden van zo grote invloed is geweest op de sociale wetgeving in ons land'.

Met deze toelichting en een besprekingsruimte 'van zo'n 2500 woorden' wordt aan een niet-wetenschappelijk gevormd man

vrijwel het onmogelijke gevraagd. Niettemin ben ik op het verzoek ingegaan, maar dan mag men niet verwachten, zoals ik aan de redactie schreef, dat ik een uitvoerige bespreking wijd aan het bedoelde boek. Het is voor mij een historische verkenning bij een fusie die twee vakbonden betrof op weg naar een samengaan van twee vakbonden – NKV en NVV. Deze fusie staat niet op zichzelf, hoe belangrijk ook, maar ligt ingebed in ontwikkelingen op godsdienstig-zedelijk, kerkelijk, sociaal-cultureel en maatschappelijk gebied.

De vraagstellingen vervat in de toelichting zal ik op mijn eigen wijze en zo beknopt als het mij mogelijk is beantwoorden, waarbij ik genoodzaakt zal zijn veel verwijzingen met noten aan te geven.

Mijn persoonlijke opvattingen omtrent fusie NKV-NVV

Tijdens de ontwikkelingen in de jaren zestig en zeventig heb ik in het NKV een eerst-verantwoordelijke functie vervuld.¹ Met mijn collega's ben en acht ik mij mede-verantwoordelijk voor de weg die het NKV is gegaan en die geleid heeft tot de eenwording met het NVV in de Federatie Nederlandse Vakbeweging: de FNV. Liever ware het mij geweest dat ook het Christelijk Nationaal Vakverbond tot in deze eenwording was meegegaan en dat in een voorafgaand stadium de categorale katholieke vakorganisaties zich bij het NKV hadden aangesloten. Ik doel hier op de politiebond St. Michael, de bond van onderofficieren St. Martinus, het katholiek onderwijzersverbond KOV, de vereniging van leraren bij het technisch onderwijs St. Bernardus, de algemene R.K. Ambtenarenvereniging ARKA en de katholieke unie van verplegenden en verzorgenden KUVV. De aansluiting van de laatstgenoemde organisaties is zeker niet onbeproefd gelaten van de zijde van het NKV. Desondanks ben ik het eens met de fusie. Ik zal dit nader verduidelijken.

Onafgebroken bezinning en gewetensvol beleid

Ik ben het eens met de eenwording van NKV en NVV in de FNV, juist tegen de achtergrond van de ontwikkelingen die

zich in de jaren zestig en zeventig en in verschillende opzichten in ons land hebben voorgedaan. Daarbij ga ik terug naar de 60-er jaren met de ingrijpende en snelle veranderingen die zich voltrokken op geestelijk, kerkelijk, maatschappelijk en politiek terrein. Ik veroorloof mij mezelf te citeren uit een herdenkingsrede, die ik in 1978 hield.²

'In die roerige jaren verandert niet alleen de katholieke arbeidersbeweging haar structuur en naam – van KAB naar NKV – maar de georganiseerde katholieke arbeiders staan midden tussen deze bijna revolutionaire omwenteling. Met hun verbond en bonden, met hun afdelingen en diensten en met hun instellingen, die alle hun houding en opstelling moeten bepalen. Er wordt gewetensvol overleg gepleegd en beraad gevoerd; er wordt gestudeerd en gepeild; en het werk van alle dag moet voortgang vinden.

Er is wellicht in ons land geen katholieke organisatie of maatschappelijke instelling, die zich zo tijdig en diepgaand bezonnen heeft op de eigen confessionele grondslag en eigen identiteit, als het Nederlands Katholiek Vakverbond. De weerslag daarvan vindt men onder meer in het boekje 'De confessionele grondslag van het NKV' waarin drs. A. Arnolds, als directeur van het wetenschappelijk bureau, de opvattingen en gevoelens van het NKV heeft verwoord.'³

¹ In de jaren zestig en zeventig heb ik tien jaar lang een eerst-verantwoordelijke functie vervuld met mijn collega's. Na het overdragen van de portefeuille sociale verzekeringen en jeugdzaken als verbondsbestuurder, werd ik in juni 1963 vice-voorzitter en in juni 1964 verbondsvoorzitter van het Nederlands Katholiek Vakverbond, wat ik bleef tot in mei 1973. Ik had toen sedert 1939 ongeveer 34 jaar een bestuurdersfunctie vervuld in de katholieke arbeidersbeweging.

² Uit de herdenkingsrede van P. J. J. Mertens bij de 50ste sterfdag van Alfons Ariëns op 27 augustus 1978. Deze rede is met andere inleidingen opgenomen in het boekje 'Alfons Ariëns' en uitgegeven door het aartsbisdom Utrecht en het Ariëns-comité, (pag. 27-28).

³ De officiële titel is: 'De confessionele grondslag van het N.K.V. in discussie'. Een uitgave van 7 februari 1969 na behandeling van een gelijknamige nota van november 1968 in de organen van het verbond. In die periode was tevens aan de orde in het interne en externe beraad de opstelling van beleidsconclusies. In gedrukte vorm zijn ze na formele behandelingen uitgekomen als 'Beleidsconclusies van het N.K.V. betreffende de grondslag en structuur van de vakbeweging in de toekomst' in september 1969 (gedateerd 21 april 1969). In die zelfde periode verscheen in brochure-vorm 'Beweging in Beweging' eind 1969, bevattende

'Het zijn opvattingen en gevoelens, die het resultaat zijn van zeer intensief en langdurig intern beraad op basis van schriftelijke enquêtes en voortdurende peilingen in de achterban, op vergaderingen en studiedagen en in gespreksgroepen. De bestuurders en leiders in de katholieke vakbeweging zijn zich daarbij bewust, dat juist het NKV een bindende middenpositie inneemt binnen de drie richtingen in de Nederlandse vakbeweging. Zij willen nadrukkelijk realistisch inspelen op de feitelijke geestelijke en maatschappelijke verhoudingen in ons land.'

Met deze citaten heb ik mijn vaste overtuiging verwoord, dat het Nederlands Katholiek Vakverbond met onafgebroken bezinning en gewetensvol beleid de ontwikkelingen heeft gevolgd. Uiteraard zijn deze ontwikkelingen ook beïnvloed door de houding en ook door de afzijdigheid van andere maatschappelijke groeperingen.

Brede en enge vakbeweging in Nederland

Toen na 1964 de grondstructuren van NKV, NVV en CNV gelijk waren, zij het met verschillen naar de levensbeschouwelijke en ideologische oriëntatie, konden met name NKV en NVV gekarakteriseerd worden als typen van de brede vakbeweging. Het NKV lag ingebed in de katholieke wereld en het NVV in de socialistische. NKV en NVV moesten grote problemen oplossen om tot noodzakelijke taakversmalling te komen.

Het CNV, dat lag ingebed in de protestants-christelijke wereld, mag bepaald niet getypeerd worden als een enge vakbeweging, maar het had op het brede terrein

van het maatschappelijk leven geen instellingen als het NKV – zoals bijv. eigen dagblad, eigen sanatorium/ziekenhuis, eigen ziekenfondsen – ofwel instellingen van een geringere omvang. Overigens ook niet zonder problemen. Het nam veel meer deel aan instituties samen met protestants-christelijke groeperingen. Het ledenbestand was enerzijds kleiner dan bij het NKV, maar anderzijds zonder 'standsproblemen' als in de katholieke wereld. Samenvattend moet gezegd worden, dat de drie vakverbonden – NVV, NKV en CNV – behoren tot het type van de brede vakbeweging met een ruime belangstelling en actie-radius in het maatschappelijk leven voor de positie van de werknemers en hun gezinnen in hun werken, wonen en leven.

Tussen haakjes: ik maak dit onderscheid tussen 'breed' en 'eng' in een versimpelde vorm om een uiteenzetting over het verschil tussen arbeidersbeweging en vakbeweging te vermijden en een deelname van de vakbeweging op een breed maatschappelijk veld te duiden. Zelfs wetenschappelijk gevormde schrijvers beperken hun blikveld tot de enge vakbeweging als ze geschiedenis schrijven over de arbeidersbeweging.⁴

Een vierde categorie in de Nederlandse vakbeweging wordt gevormd door de zgn. categorale vakbonden, die niet bij een vakverbond zijn aangesloten. Deze vakverenigingen behoren nadrukkelijk tot het type van de enge vakbeweging. Het zijn vaak pure belangenverenigingen voor de arbeidspositie van hun leden. Zij participeren niet of nauwelijks in de brede maatschappelijke activiteiten. Het is een bonte

een serie artikelen uit 'Ruim Zicht', de inleidingen van verbondsvoorzitter Mertens en prof. dr. E. J. Leemans bij gelegenheid van de viering van het 60-jarig bestaan van het NKV. Het is slechts een selectie uit de vele publikaties, nota's, inleidingen en geschriften over de onderhavige problematiek.

⁴ Zie 'Voor de bevrijding van de arbeid', 'beknopte geschiedenis van de Nederlandse vakbeweging' van Ger Harmsen en Bob Reinalda, uitgave van de Socialistische Uitgeverij Nijmegen - SUN - 1976.

verzameling van werknemersverenigingen op neutrale of levensbeschouwelijke grondslag en/of op basis van maatschappelijke status van hun leden. Soms participeren zij of zijn toegelaten in het overleg met de vakorganisaties van de drie 'erkende' vakcentrales. Uit deze categorie is langzamerhand gegroeid de Raad van Overleg voor Middelbaar en Hoger Personeel – de RMHP – die thans erkend deel uitmaakt van de Sociaal-Economische Raad. Zij lijkt op weg naar een vierde vakcentrale in Nederland maar moet toch in dit samengaan van een aantal categorale organisaties getypeerd worden tot de enge vakbeweging.

Deze summier schets over brede en enge vakbeweging zij hier gegeven, omdat daarachter voor het NKV een tragische problematiek schuil gaat, zoals verder zal blijken. Daarbij kom ik ook op onderdelen in de vraagstelling van de redactie en op de historische verkenning 'Mens en Werk'.

De eenzame worsteling van het NKV

Zoals gezegd lag het Nederlands Katholiek Vakverbond ingebed in de katholieke ofwel de zgn. katholieke zuil. In de vraagstelling ligt het verzoek om de fusie tussen NKV en NVV te plaatsen tegen de achtergrond van de ontwikkelingen in het rooms-katholieke organisatiepatroon. Ik maak weer gebruik van citaten uit mijn Ariënsrede.

'Maar waarom zou men daarbij als vanzelf denken aan Ariëns als pionier in de Nederlandse sociale ontwikkeling? Omdat het NKV zich in de steek gelaten gevoelt door de katholieke intelligentsia van leken, door de katholieke maatschappelijke organisaties van hoger en middelbaar personeel en door de katholieke instellingen van wetenschappelijk onderwijs. Door een onjuiste standenopvatting en gebrek aan solidariteit hebben zij de tekenen van de tijd niet verstaan.'

'Het is natuurlijk niet zo, dat er geen respectabele uitzonderingen zijn onder de

katholieke leken op academisch en wetenschappelijk niveau. Er zijn er met wie goede banden bestaan, die welwillend staan tegenover de katholieke arbeidersbeweging en die met hun wetenschappelijk werk veel hebben bijgedragen aan de sociale ontwikkeling. Maar het engagement ontbreekt, het zich verbonden weten met het Nederlands Katholiek Vakverbond door lidmaatschap of sociale actie, zoals bijv. bij Aalberse.'

Daarom mede – ik spreek niet eens over de tegenkanting – was de worsteling in de roerige jaren zestig en zeventig met de extra problemen van taakversmalling en een verantwoorde afwikkeling daarvan zo moeilijk. Het NKV moest het met zijn medewerkers alleen doen en alleen financieren. Nimmer zijn er gelden uit 'het rijke roomse leven' naar het NKV toegevloeid. Integendeel: het NKV werd als 'rijk' beschouwd en kreeg verzoeken om bij te dragen aan katholieke acties of instituties. Maar hier lag niet eens de pijn van het zich in de steek gelaten weten. Veel meer elders, waarover ik toen in mijn inleiding sprak. In vragende vorm.

De afwezigheid van solidariteit en sociaal engagement

'Er laten zich de volgende vragen stellen. Waarom heeft de Algemene Rooms-Katholieke Ambtenarenvereniging het nooit kunnen opbrengen om zich volwaardig bij de katholieke vakcentrale aan te sluiten of te fusioneren met de Katholieke Bond van Overheidspersoneel, zoals het hoger en lager overheidspersoneel wel bij het NVV en het CNV is aangesloten?

Waarom maakt de Algemene Politiebond wel deel uit van het NVV en de Christelijke Politiebond van het CNV, terwijl St. Michael steeds buiten het NKV is gebleven?

In de gezondheidszorgsector, die overwegend door katholieke instellingen wordt bevolkt, sloten de organisaties van stafmedewerkers en verplegenden zich nimmer

aan bij het NKV. Ook de katholieke onderwijzersbonden en de lerarenverenigingen bleven buiten het NKV' ... terwijl dit bij NVV en CNV, zij het genuanceerd, toch anders lag.

'De katholieke bond van onderofficieren 'St. Martinus' trad indertijd door een ongelukkige manoeuvre uit...'

Het is niet zo, dat de genoemde categorale katholieke organisaties niet benaderd zijn voor toetreding of niet betrokken zijn bij de oplossing van de problemen. Een en ander is van de zijde van het NKV herhaaldelijk en indringend gebeurd. Bovendien geschiedde dat ook door de representanten van met name de NKV-bond Kabo, die deel uitmaakte van de katholieke centrale van overheidsperoneel. Maar het strandde steeds op de afwezigheid van solidariteit en op de sociale offers, die gebracht moesten worden voor de aansluitingscontributie. Maar nog meer was oorzaak het diep-ingewortelde 'stands- en statusgevoel', dat het engagement met de gewone arbeiders of werknemers van het NKV niet kon doen opbrengen. Ondanks de hooggeroemde katholieke solidariteit. Voor het NKV is het triest nu te moeten vaststellen dat deze organisaties, met uitzondering van het KUVV, zich wel hebben aangesloten bij het CNV met ondeugdelijke argumenten en onvoldoende informatie over wat het Nederlands Katholiek Vakverbond beweegt. Ik misgun die aansluitingen het CNV niet, maar ik weet niet of ik er het verbond wel of niet mee moet feliciteren. Een paar opmerkingen moeten mij van het hart.

Ik vind dat mijn goede vriend Harm van der Meulen, op zijn zachtst gezegd, wel is uitgegleden in zijn interview in het Brabants Dagblad van 2 mei 1981, toen hij zei over de waarde van een confessionele, levensbeschouwelijke identiteit als grote kracht van het CNV: 'Wij bieden wat dit betreft meer perspectieven dan de niet-confessionele vakcentrales'.

En voorts wil ik het herhaaldelijk optre-

dende misverstand rechtzetten, alsof er NKV-bonden zijn uitgetreden en overgegaan naar het CNV. Dat is niet het geval. Er is geen enkele bond van het NKV overgegaan naar het CNV; dat geldt zelfs niet voor de katholieke kostersbond, die reeds eerder was opgegaan in de NKV-bond Kabo. Een groep daaruit is naar het CNV gegaan, terwijl er nog andere buiten het NKV staande katholieke kostersbonden bestaan.

Uitgetreden uit het NKV zijn de Unie BLHP en de BVA, die later zijn gefusioneerend, en deze organisatie heeft zich aangesloten bij de Raad van Overleg van Middelbaar en Hoger Personeel – de RMHP. Voor deze organisatie was de grondslag minder belangrijk dan de nivelleringsangst en zij sloot zich aan bij de opkomende nieuwe vakcentrale, die staat op neutrale of liberale grondslag.

Meer over ontwikkelingen in het rooms-katholieke organisatiepatroon

Is in het voorgaande enige aanduiding gegeven van deze ontwikkelingen, het schetsen van een bredere achtergrond is noodzakelijk. Wat heet anno 1981 'het rooms-katholieke organisatiepatroon'?

Het is overigens onmogelijk binnen dit bestek de ontwikkelingen in het gehele patroon sedert de jaren zestig en zeventig aan te geven. Wie hiervan een indruk wil hebben raadplege de 'Pius Almanak 1970': adresboek van katholiek Nederland. Vandaaruit kan hij een vergelijking maken met de huidige situatie over een periode van zo'n tien jaar. Ik wil slechts een vergelijking aangeven op het sociaal-economisch terrein, waarbij ik gebruik maak van de SER-uitgave 1980: Almanak voor sociaal-economisch Nederland. Ik bepaal mij dan tot de ondernemers- c.q. werkgeversorganisaties, waarbij ik de verenigingen van vrije beroepsbeoefenaren buiten beschouwing laat. In concreto richt ik mijn aandacht op de drie geledingen in de ondernemers- c.q. werkgeverswereld: de

boeren en tuinders, de ondernemers in het midden- en kleinbedrijf en de zgn. groot-werkgevers.

Voorop wil ik stellen, dat ik me baseer op de feitelijke situatie zonder ook maar enig oordeel uit te spreken over de veranderingen, die zich in dit organisatiepatroon hebben voltrokken. Van de zijde van het NKV is nimmer enig oordeel uitgesproken of een bemoeizucht betracht in dit opzicht. De bestuurders van het NKV hebben met respect voor de eigenwaarde en zelfstandigheid van de ondernemers en hun organisaties geoordeeld, dat zij zelf het best in staat en bevoegd zijn om te bepalen hoe zij hun organisaties moeten inrichten en aanpassen aan de ontwikkelingen.

Verschillen in de drie geledingen

Het organisatiepatroon bij de boeren en tuinders is vrijwel ongewijzigd gebleven in drie levensbeschouwelijke richtingen: de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond (KNBTB); de Nederlandse Christelijke Boeren- en Tuindersbond (NCBTB); het Koninklijk Nederlands Landbouw-Comité (KNLC). Dus katholiek, protestants-christelijk en neutraal/liberaal.

Bij de centrale organisaties van ondernemers in het midden- en kleinbedrijf – de vroegere zgn. middenstandsbonden – heeft zich een ontwikkeling voorgedaan, anders dan bij de groot-werkgevers en de werknemers. Gefusioneerd zijn het Nederlands Katholiek Ondernemersverbond (de katholieke middenstandsorganisatie) met het Koninklijk Nederlands Ondernemersverbond (neutraal/liberaal middenstandsverbond), nu onder de algemene naamgeving van Koninklijk Nederlands Ondernemers Verbond (KNOV)! De regionale organisaties van deze verbonden zijn in elkaar geschoven. Bij de fusie is de Limburgse diocesane bond niet meegegaan. Deze is aangesloten bij het Nederlands Christelijk Ondernemersverbond, het NCOV.

Door de fusie tussen het Nederlands Katholiek Werkgeversverbond met het Protestant-Christelijk Werkgeversverbond bestaat sedert 1970 het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond – het NCW. De regionale organisaties van deze verbonden zijn praktisch in elkaar geschoven. Naast dit verbond van groot-werkgevers bestaat, zoals bekend, het VNO: Verbond van Nederlandse Ondernemingen. Naar levensbeschouwingen hebben we dus in ons land twee richtingen in de centrale organisaties van groot-werkgevers: het VNO neutraal/liberaal en het NCW algemeen christelijk.

In 'het rooms-katholieke organisatiepatroon' is dus sedert 1970 – vergelijk de Pius Almanak van 1970 – een grote verandering opgetreden. Nog omvangrijker is deze verandering in het katholieke organisatiepatroon als men kijkt naar de zgn. branche-organisaties, de ondernemersvakbonden. In de SER-almanak 1980 worden zo'n kleine duizend ondernemers-organisaties opgesomd. Als men daarvan aftrekt de centrale verbonden, de regionale organisaties, de kopels en de samenwerkingsverbanden etc. dan houdt men ettelijke honderden branche-organisaties over. Wanneer ik nu goed geteld heb – maar er mag een flinke fouten-marge inzitten – kom ik tot de volgende bevindingen. In het midden- en kleinbedrijf zijn er nog een 14 organisaties met het predicaat 'katholiek', die overigens zijn aangesloten bij het neutraal/liberaal Koninklijk Nederlands Ondernemersverbond. Zo'n 20 organisaties in de branches staan aangeduid als 'christelijk'. Zij zijn aangesloten bij het Nederlands Christelijk Ondernemersverbond. Onder de aansluitingen bij het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond noteer ik 7 werkgevers-organisaties, die zich duiden als 'katholiek' of als 'christelijk'.

Overigens doet zich bij de branche-organisaties – de werkgevers- of ondernemersvakbonden – het feit voor dat zij zijn aan-

gesloten bij twee, drie of vier centrale ondernemersverbonden: het KNOV, het NCOV, het VNO en het NCW. Als men slechts een blik slaat in de Pius Almanak 1970 en de opsomming ziet van katholieke branche-organisaties, dan kan men niet anders dan de vraag stellen: Wat heet anno 1981 'het rooms-katholiek organisatiepatroon'?

Naar het NKV met een verwijtende bemoeizucht

In de toelichting op het verzoek tot dit artikel staat de volgende zin: '... Er zijn er die de vraag stellen of met het opgaan van het NKV in het NVV niet grote schade is toegebracht aan de verdere ontwikkeling van de christelijk-sociale gedachte, die in het verleden van zo grote invloed is geweest op de sociale wetgeving in ons land'. Het valt op dat in de bewoordingen van deze vraagstelling een feitelijke onjuistheid is geslopen. Het NKV gaat immers niet op in het NVV, zoals het NVV niet opgaat in het NKV. De FNV zal geen vergroot NVV of een vergroot NKV zijn, maar de geestelijke waarden en de ontwikkelde visies in de beide vakverbonden worden in de FNV als vruchtbaar erfgoed ingebracht. Er zal binnen de FNV een eigen subcultuur ontstaan, waarbij de betekenis die geloof en levensbeschouwing hebben als bron van inspiratie voor vakbewegings-activiteiten wordt erkend. De sfeer, die uit de toelichtende zin overkomt, is mij niet onbekend. Dat is een sfeer van patronage en verwijtende bemoeizucht wanneer het de gedragingen van het NKV betreft. Die sfeer raakt de emancipatie-strijd van de katholieke arbeiders van weleer en van het NKV in de katholieke wereld zelf. Jammer is, dat daarover historisch nog te weinig waarneembaar is gemaakt in de geschiedschrij-

ving. Ook daarover straks wat meer. Nu wil ik met een paar voorbeelden van openbare uitingen adstrueren, dat die sfeer nog altijd aanwezig is.

Slechts een paar irriterende voorbeelden

Eind 1978 kwam het katholieke weekblad *De Tijd* uit met een dossier over het NKV.⁵ De omslagpagina en het artikel droegen als titel: 'Het einde van het NKV'. Waarom? Het ligt wellicht niet op de weg van dit blad om een coverstory te vervaardigen over 'Het einde van het NVV', hoewel dat eveneens een realiteit zal zijn. Noch in dit blad of in een andere katholieke persuiting heb ik bij de fusie tussen het Katholieke en Protestants-Christelijke Werkgeversverbond kunnen lezen: 'Het einde van het RKWV'. Maar ja, daar bleef bij de centrale organisatie de algemeen christelijke grondslag als organisatie-criterium bestaan. Dat was evenwel niet het geval bij de fusie tussen het Katholiek Nederlands Ondernemersverbond met het Koninklijk Nederlands Ondernemersverbond. Maar nergens verscheen er een verhaal over het 'einde van de katholieke middenstandsorganisatie'.

In mei 1979 trad de heer Stef. van Eijkelburg op als voorzitter van het NCW. Hij presenteerde zich met een interview in 'De Werkgever'⁶. Toen de confessie als bindmiddel ter sprake kwam, zei hij met betrekking tot het NKV het volgende: 'Ik betreur het in hoge mate dat bij de werknemers het NKV samen is gegaan met het NVV. De identiteit van het NKV is daarmee voor een groot deel verloren geraakt, ondanks wat kunstgrepen om het eigen gezicht te redden. Vanuit de confessie is het NKV voor het NCW als gesprekspartner niet meer bereikbaar'. Het NKV heeft zich nimmer een oordeel aangematigd over het samengaan van het

⁵ 'De Tijd' van 15 december 1978 met het Tijd-dossier van Joan Smithuis.

⁶ 'De Werkgever', verbondsblad van het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond, van 26 april 1979.

katholieke werkgeversverbond met het protestants-christelijke werkgeversverbond. Waarom die patroniserende bemoeiing van de werkgeversvoorzitter? En dan nog wel schizofreen. Van Eijkelenburg is dezelfde man, die als voorzitter van de bouwpatroonsorganisatie met kracht heeft bewerkt dat in etappes de katholieke, de protestants-christelijke en de algemene organisaties van werkgevers in de bouwnijverheid fuseerden in het Algemeen Verbond Bouwnijverheid – de AVBB. Ik begrijp hieruit dat voor de werkgeversbranche- of vakorganisaties de confessie als grondslag en organisatie-criterium geen of nauwelijks geldigheid heeft.

De verwijtende en patroniserende bemoeizucht ten opzichte van het NKV is, als men wat van de emancipatie-strijd van de katholieke arbeiders in de katholieke wereld-zelf weet, wel te verklaren. Maar het trieste is dat men niet de moeite neemt om kennis te nemen van de onafgebroken bezinning en het gewetensvolle beleid, waarmee het NKV zijn koers en keuze heeft bepaald en door de feitelijke omstandigheden in de katholieke wereld en daarbuiten ook heeft moeten bepalen. Het gaat niet aan om het NKV verantwoordelijk te stellen voor een grote schade aan de verdere ontwikkeling van de christelijk-sociale gedachte, zo die al zou zijn aangebracht.

De verdere ontwikkeling van de christelijk-sociale gedachte

Los van gevoelens van teleurstelling en irritatie blijft 'de verdere doorwerking van de christelijk-sociale gedachte' toch de meest belangrijke vraag, die ik in deze beschouwing moet betrekken.

Voor wie geen volmaakte vreemdeling is in het Nederlandse Jeruzalem, staan de veranderingen in 'het rooms-katholieke

organisatiepatroon' niet op zichzelf. Zij zijn onderdeel van veranderingen van onze gehele samenleving en in vrijwel alle geleidingen. Al behoeft men zich daarover niet in alle opzichten te verheugen, toch zijn er ongetwijfeld ook goede en vruchtbare gevolgen te constateren. Een ervan is m.i. dat gesloten maatschappelijke en kerkelijke groeperingen uit hun isolement zijn getreden, elkaar beter zijn gaan begrijpen en verstaan en waardering hebben gekregen wederzijds voor wat hen ten diepste beroert.

Die ervaring is zeker opgedaan in de Nederlandse vakbeweging door allerlei vormen van samenwerking die er groeiden in de na-oorlogse periode en die voor wat het NKV betreft leidden tot een fusie met het NVV in de Federatie Nederlandse Vakbeweging.

Bij gelegenheid van deze fusie tijdens het FNV-congres op 29-30 september-1 oktober j.l. is een vriendenboek verschenen⁷, dat door een aantal oud-verbondbestuurders en -medewerkers is aangeboden. Hierin worden door 27 bevriende auteurs herinneringen en beschouwingen gewijd aan KAB/NKV in de naoorlogse tijd. Over vele zaken, die in dit artikel slechts worden aangeduid, wordt in dit 'liber amicorum' een overvloed aan informatie verstrekt.

Zonder verder op de inhoud van dit boek te willen ingaan, wil ik toch gewag maken van een bijdrage daarin van bisschop Hub. Ernst van Breda. Een historisch overzicht over de veranderde houding van de bisschoppen ten opzichte van de inrichting van de vakbeweging sedert het bisschoppelijk mandement in 1954 wordt afgesloten met de volgende passage: 'Confessionele organisatie is als zodanig nog geen garantie dat de verbinding van

⁷ 'Terugblikken bij het vooruitzien', een Liber Amicorum voor KAB/NKV, dat na aanbieding tijdens het FNV-congres eind september is verschenen als een Ambo-uitgave - Ambo - Baarn, (pag. 13-15).

geloven en sociale verantwoordelijkheid het vakbondswerk oriënteert, maar het biedt hiervoor wel structurele voorwaarden. In een niet-confessionele organisatie komt de vraag erbij, hoe structuur gegeven kan worden in de pluriforme vakbeweging zelf aan de verbinding van geloven en vakbondswerk. Afzien van structurering zou betekenen: het geloof alleen een plaats toekennen in het privé-leven van de leden en niet in de vakbeweging zelf.⁸ In dat verband signaleert de bisschop, dat in de statuten (art. 3) en in het protocol van afspraken (art. 23 en 24) van de FNV uitdrukkelijk is opgenomen, dat de federatie de betekenis, die geloof en levensovertuiging hebben als bron van inspiratie voor vakbewegingsactiviteiten, erkent en dat binnen de door fusie gevormde organisaties personen *en* groepen de ruimte dienen te hebben om vanuit hun geloof en levensovertuiging een inbreng te leveren in het vakbewegingsbeleid. Hij doet dit na eerder te hebben gewezen op de beginnende praktijk van het FNV-secretariaat Levensbeschouwing en Vakbeweging. Dit structurele gegeven is relevant voor de verdere ontwikkeling van 'de christelijk-sociale gedachte'. Dat secretariaat ging van start in januari 1979, nadat tot de instelling was besloten op het FNV-congres van december 1978. Met betrekking tot het NKV moet om de herkomst te verklaren worden teruggegrepen naar de NKV-commissie 'Geloof en Vakbeweging'.

NKV-commissie Geloof en Vakbeweging

Als toenmalig verbondsvoorzitter heb ik deze commissie mogen installeren op 5 september 1972. Tekenend voor de onafgebroken bezinning en gewetensvol beleid van het NKV zou het zijn, de installatie-

rede er nog eens op na te lezen.⁸ In de overwegingen en beschouwingen van deze inleiding komt nog eens nadrukkelijk naar voren, dat het uitgerekend niet de bedoeling was de geloofsovertuiging als medebepalend element van het werk van de vakbeweging overboord te gooien als een waardeloos geworden attribuut uit het verleden. Juist de aanwezigheid van het verband tussen geloof en vakbewegingsactiviteiten heeft het NKV tot uitgangspunt van zijn opstelling genomen. Het beschouwt deze stelling als een gegeven, als het ware als een axioma, en het vraagt de partners deze stellingname als een gegeven te accepteren. Het verbond was zich daarbij bewust hoe moeilijk het verband tussen geloof en maatschappelijk handelen tot een realiteit te brengen is. Daarom werd dit aspect tot opgave en uitdaging beschouwd in de taakopdracht van de commissie. Daarop was ook de samenstelling van de commissie gericht en haar plaatsbepaling als permanent orgaan met een actie-radius naar de geledingen van de beweging.

De commissie is zes-en-een-half jaar werkzaam geweest, van september 1972 tot februari 1979. Haar werk werd beëindigd met een slotrapportage, waarin – na een verklarende inleiding – een overzicht van de werkzaamheden van maart 1973 tot februari 1979 is opgenomen. Een slotparagraaf in de rapportage is gewijd aan de overgang naar het nieuwe FNV-secretariaat Levensbeschouwing en Vakbeweging, dat gebaseerd is op de punten 23 en 24 van het eerder genoemde protocol⁹ van afspraken, inclusief de daarin neergelegde uitgangspunten, doelstellingen en organisatorische modellen. (Eerder verscheen een verslag over de werkzaamheden over de periode 1972 tot 1975.)¹⁰

⁸ NKV-WAB notities: Informatief Bulletin nr. 39 - 10 oktober 1972, waarin tevens opgenomen de Installatie-rede bij de instelling van de NKV-commissie Geloof en Vakbeweging.

⁹ Rapport van de werkgroep inzake de punten 23 en 24 van het 'Protocol van afspraken' over Geloof en vakbeweging.

¹⁰ Slotrapportage NKV-commissie 'Geloof en Vakbeweging' van 14-2-'79.

Uit de vermelding van een en ander blijkt – en meer nog uit kennismaking van de genoemde documenten – hoe ernstig het verband tussen geloof en vakbeweging door het NKV is genomen en hoe de hiermee verbonden activiteiten zijn gestructureerd.

Het is ondoenlijk, zelfs met behulp van deze informatie, het wedervaren van de commissie over te brengen. Haar ijver was evenredig aan de moeilijkheidsgraad van de te bewerken problematiek. Een indruk daarover kan nog verkregen worden als men kennis neemt van een vraaggesprek tussen prof. dr. W. Reynaerts en P. W. Schilpzand in 'Streven' van okt. 1978¹¹ en van het artikel 'Identiteit' van pater H. Collignon s.j. in het tijdschrift 'SJ' van zijn orde¹².

Volledigheidshalve moet nog vermeld worden, dat van de werkzaamheden van de commissie verslag werd gedaan aan de bisschoppen-conferentie, tezamen met de aanbieding van het concept-visie-program 'Visie ter Visie' van het NKV. Gedurende de jaren 1976 t/m 1979 hebben over deze documenten gesprekken plaats gevonden tussen vertegenwoordigers – waaronder enkele bisschoppen – van de R.K. Kerkprovincie met een nader overleg middels een gemengde werkgroep. De nota, die hieruit resulteerde, is mede de grondslag geworden van de later geformuleerde relatie tussen de FNV en de Kerken.

Ik ben van mening, dat de inspanningen die het NKV heeft gedaan en door de FNV zijn overgenomen, de toets van de vergelijking met de activiteiten op dit gebied door andere katholieke of christelijke sociale organisaties zeer goed kan door-

staan. Het was wat meer dan het toepassen van 'enkele kunstgrepen'. Men neme kennis van de enorme inspanningen en de activiteiten van de twee genoemde organen.

'Mens en Werk': doorbraak in een verzuilde geschiedenis¹³

Zonder een bespreking te willen wijden aan de inhoud van het boek 'Mens en Werk', dat uitkwam bij gelegenheid van de fusie tussen de Industriebonden van NVV en NKV, wil ik slechts wijzen op veranderingen in een historische verkenning als men bereid is uit het isolement te treden en onbevooroordeeld naar de ander te luisteren. En dat zelfs in betrekkelijk korte tijd. Ik roep daarbij een paar gegevens in herinnering.

In 1965, bij de opheffing van de verbodsbepalingen met sancties voor katholieken om lid te zijn van organisaties van het socialistisch Nederlands Verbond van Vakverenigingen, verklaarden de bisschoppen van Nederland het volgende: 'Zonder dat wij een uitspraak willen doen over de inhoud van het huidige socialisme in ons land, stellen wij met voldoening vast dat in het huidige N.V.V. de opvattingen met betrekking tot Kerk en godsdienst veel milder zijn geworden en dat een duidelijk streven naar een betere verstandhouding daar aanwijsbaar is.'¹⁴ In dezelfde periode heeft dit verbond in statuten en beginselverklaring de betekenis van de godsdienstige overtuiging als waardevol in het vakbewegingswerk erkend. Uit de hoek van een marxistisch-socialistische kring verscheen tien jaar later – in 1975 – het boek 'Voor de bevrijding van de arbeid' als 'een beknopte geschiedenis

¹¹ 'Streven' oktober 1978 - cultureel maatschappelijk maandblad - pag. 6-17.

¹² Tijdschrift 'SJ' van de paters Jezuïeten van mei 1979.

¹³ Dr. J. Roes in 'Terugblikken bij het vooruitzien' met 'Beschouwingen over de geschiedschrijving van de katholieke arbeidersbeweging in Nederland', pag. 252-263.

¹⁴ Verklaring van de Bisschoppen van Nederland inzake het lidmaatschap van sociale organisaties. Analecta van het Aartsbisdom Utrecht, jaargang 38, 1965 (pag. 225-226).

van de Nederlandse vakbeweging' van de Socialistiese Uitgeverij Nijmegen. Een SUN-werkuitgave onder redactie van Ger Harmsen en Bob Reinalda. Voorts verschenen van deze uitgeverij jaarlijks boeken over de geschiedenis van socialisme en arbeidersbeweging in Nederland. Daarin publiceerden o.a. de historici Jos. Perry en Floor van Gelder.

Met betrekking tot het verleden van de katholieke arbeidersbeweging hebben deze publikaties mij, die al vanaf het begin van de jaren dertig in die beweging werkzaam is, danig op het hart getrapt. Daaraan gaf ik uiting toen ik in augustus 1979 een artikel in De Volkskrant kon publiceren naar aanleiding van het 70-jarig bestaan van het NKV¹⁵. Een paar citaten daaruit: 'Moderne geschiedschrijvers doen duizenden arbeiders, die dag en nacht geploeterd hebben voor hun mensen en in hun beweging, onrecht als men hun strijd niet wil zien als een emancipatiebeweging maar slechts als braaf katholiek lekenapostolaat. De schrijvers van het SUN-boek doen dat, en ik zie geen andere conclusie dan dat de ideologie van deze dogmatische socialistische geleid moet hebben tot een ernstige bewustzijnsvernaauwing.' 'Naar de opvatting van de schrijvers van dit boek en ook latere SUN-publikaties was de katholieke arbeidersorganisatie slechts een instituut tot bestrijding of naperij van het socialisme. En dat als onderdeel van de strategie van de leiding van de Rooms-Katholieke Kerk. Vanuit hun gefilterde blik is dat uitsluitend een machtskerk. Zij kunnen en willen geen oog hebben voor het heilzame werk dat die kerk voor Nederland deed.'

Eerder, in juni 1979, was ik in discussie geweest met Jos Perry op een daartoe belegde studiedag van het Katholiek Studiecentrum van de Nijmeegse Universiteit binnen het kader van het onderwerp 'Christendom en socialisme'¹⁶. In een artikel in het SUN-jaarboek 1976 had de schrijver zich afgevraagd 'Hoe te verklaren waarom een van huis uit zo reaktionaire klub als de katholieke vakcentrale in Nederland uiteindelijk fusie-partner kon worden van het NVV?'¹⁷.

Welnu: de schrijvers van het boek 'Mens en Werk'¹⁸, dat uitgekomen is bij gelegenheid van de fusie tussen de Industriebonden van NVV en NKV, zijn Ger Harmsen, Jos Perry en Floor van Gelder. En toch betekent dit boek met recht een doorbraak in de verzuilde geschiedenis.

Bij alle kritiek die er op mogelijk is, is deze historische verkenning een ernstige poging om de emancipatorische betekenis van de beide bonden en binnen de bedding van hun vakverbonden op evenwichtige wijze recht te doen. Het pleit voor professor Harmsen en zijn medeschrijvers, dat zij onbevooroordeeld als historici hebben willen luisteren naar de feitelijke verhalen en wederwaardigheden van de bondsmanen uit de beide kringen om de beweging en intenties te proeven waarmee steeds werd gewerkt en gezamenlijk wordt voortgewerkt. Ook hier weer het treden uit isolement en het wederzijds elkaar leren begrijpen en verstaan om onbekendheid weg te nemen over wat ten diepste beroert.

Ik hoop dat degenen, die twijfels hebben over de fusie of niet de juiste vragen stel-

¹⁵ De Volkskrant van 31 augustus 1979, pag. 23.

¹⁶ Verslag van een studiedag op 11 juni 1979, georganiseerd door het Katholiek Studiecentrum van de Universiteit Nijmegen. Cahier 1.

¹⁷ SUN-Jaarboek 1978 voor de geschiedenis van socialisme en arbeidersbeweging in Nederland: artikel Jos Perry, pag. 285.

¹⁸ 'Mens en Werk' van Ger Harmsen, Jos Perry en Floor van Gelder. Een Ambo-uitgave.

len, de moeite zullen willen nemen om onbevooroordeeld na te gaan welke de historische omstandigheden waren en hoe het NKV na onafgebroken bezinning en met gewetensvol beleid tot de beslissing is gekomen om samen met het NVV de

Federatie Nederlandse Vakbeweging, de FNV te vormen.

